

Vlaanderen
is open ruimte

Landbouwer en roofvogel, onverwachte bondgenoten

Ervaringen met kiekendiefvriendelijke teelten
op Linkerscheldeoever (2015-2020)

De bruine kiekendief is een zeldzame roofvogel die beschermd is door Europa. De uitbreiding van de Antwerpse Haven tast het leefgebied van deze soort aan, waardoor het een Europese verplichting is om bijkomend leefgebied te voorzien. Daarom zetten de partners van het Grenspark Groot Saefinghe, Port of Antwerp, Natuur en Bos (ANB) en de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) in op het creëren van bijkomend leefgebied voor de bruine kiekendief in gebieden die in landbouwgebruik zijn. In deze folder vind je daar meer informatie over. In het kader van Interreg Europe project BioGov worden de opgedane ervaringen meegenomen voor de ontwikkeling van nieuwe beheerovereenkomsten landinrichting.

© Mico-effect

bruine kiekendief

Vlinderbloemigen

Voor de bruine kiekendief vormen vlinderbloemigen een interessant voedselaanbod

- Vlinderbloemigen bieden voedsel voor de prooidieren zoals muizen, konijnen, hazen en kleine vogels. De bruine kiekendief vindt er, naargelang het beheer, ook een goed leefgebied. Dit eiwitrijk gewas is in het bijzonder goed voor veldmuizen en hazen.
- Vlinderbloemigen vormen een semipermanente teelt; een stabiele muizenpopulatie kan zich dus ontwikkelen. Na het maaien zijn de muizen een welkome prooi voor de kiekendief.
- Extensief beheerde vlinderbloemigen dragen, als de eerste maaibeurt wordt uitgesteld, bij aan de kuikenoverleving van diverse kleinere akker- en weidevogels (zoals piepers en leeuweriken), die eveneens prooien zijn van de bruine kiekendief.

Luzerne

Voor de landbouwer (rundveehouder) vormt luzerne een interessant ruwvoeder

Voordelen:

- Meerjarig, eiwitrijk gewas.
- Diep en uitgebreid wortelgestel, daarom droogteresistent en goed voor de bodemvruchtbaarheid.
- Vier tot vijf snedes in goede omstandigheden.
- Geen pesticiden nodig.
- Op een bodem met neutrale pH geen stikstofbemesting nodig (door stikstoffixatie in de wortelknolletjes) en in teeltrotatie een stikstofbinder voor vervolggewas.
- Ook op vrij zware bodems mogelijk, zelfs enigszins stenig, zolang de wortels erdoorheen kunnen.
- Ruwvoederopbrengst: 15.000 - 18.000 kg ds/hectare.
- Snelverteerbare bladeren en traagverteerbare stengels, geschikt voor spijsverteringsstelsel herkauwers.

Aandachtspunten:

- Productie in eerste jaar kan minder zijn (wortelstelsel en N-fixatie in ontwikkeling).
- Zaadgoed geënt met de rhyzobium-bacterie voorzien.
- Op zware grond (kleigrond) zaaien in het najaar en vroeg genoeg (voor half september), want jonge luzerneplantjes zijn vorstgevoelig.

Ervaring van een betrokken landbouwer:

"Luzerne is goed om minder mais op het bedrijf nodig te hebben. Mais is een fantastische teelt maar slecht voor de bodemvruchtbaarheid van de grond. Dus op lange termijn wordt een landbouwbedrijf er beter van om minder mais te moeten telen."

Luzerne © Mico-effect

Grasklaver

Mengsel van 1 of meerdere grassoorten met rode en/of witte klaver

Voor de landbouwer (rundveehouder) een interessant ruwvoeder in maaibeheer

grasklaver © Mico-effect

Ervaring van een betrokken landbouwer:
"Grasklaver ruikt anders en is smakelijker
dan gewoon gras voor de runderen"

Voordelen:

- Grasklaver-mengsels vormen een goede eiwitbron.
- Jaarlijks 3 tot 5 maal maaien, gedurende meerdere jaren.
- Ruwvoederopbrengst: 10.000 - 16.000 kg ds/hectare.
- Kunstmest overbodig en gezondheid van de runderen gaat erop vooruit.
- Verhoogt bodemvruchtbaarheid (organische stof, bodemstructuur en stikstoffixatie door Rhizobium bacteriën).
- Geen pesticiden nodig.
- Mooie stoppel en een vlotte oogstbaarheid (minder aarde aanwezig).
- Klaver is minder droogtegevoelig dan (raai)grassen.

Aandachtspunten:

- Het zaaibed moet effen en fijn liggen en goed worden aangedrukt.
- Op drogere bodems en bij toenemende kansen op lange droogteperiodes is een mengsel van grassen met bv. timotheegras, riet-zwenkgras, veldbeemdgras en/of kropaar meer aangewezen dan Engels raaigras.
- Na 3-tal jaar gaat concentratie klaver achteruit.

Mengteelt graan en vlinderbloemige

mengteelt veldboon en graan © Mico-effect

Ervaring van een betrokken landbouwer:

"Veldbonen/triticale gaat een blijver zijn op mijn bedrijf, ook op eigen gronden. Het past in het rantsoen van het melkvee, daardoor moet ik minder soja kopen."

Mengteelten zijn gewassen die door elkaar groeien in plaats van naast elkaar. Er worden dus 2 of meerdere gewassen ingezaaid op hetzelfde perceel, door elkaar en in een juiste verhouding.

Mogelijke combinaties van een graangewas en een vlinderbloemige zijn: triticale (of rogge) + erwt; triticale + veldboon; zomergerst + erwt; zomertarwe + veldboon; tarwe + witte klaver.

Het gewas wordt, eens de juiste rijpheid bereikt, in zijn geheel geoogst.

Voor de bruine kiekendief vormt dit een interessant voedselaanbod

- De bloeiende planten in het gewas, afkomstig van de vlinderbloemigen, hebben een positieve impact op insecten en de mengteelten vormen een potentieel leefgebied voor diverse soorten. Ze zijn zeer gunstig voor de ontwikkeling van proipopulaties want ze voorzien in voldoende dekking en voedsel.
- De eiwitrijke gewassen trekken zoogdieren aan, zoals hazen en muizen, die voor hun groei eiwitten nodig hebben.
- Een potentieel nadeel is dat het gewas na 1 jaar reeds geoogst wordt, waardoor muizenpopulaties zich minder gemakkelijk kunnen ontwikkelen. Bepaalde varianten kunnen dit probleem grotendeels opvangen:
 - mengteelt met een gras-kruidentrook aan de buitenzijde die behouden blijft.
 - mengteelt in combinatie met (productieve) strokenteelt (bv. luzerne).

Mengteelten leveren **voor de landbouwer** eigen, grondgebonden, eiwitrijk veevoeder op (rundvee, varkens en pluimvee):

Voordelen:

- De opbrengst bij mengteelten is significant hoger dan bij monoculturen. Dankzij de betere benutting van licht, water en mineralen en beperkter voorkomen van ziekten en plagen.
- Door combinatie van 2 gewassoorten blijft de onkruiddruk onder controle.
- Het gebruik van pesticiden is niet nodig (minder bladoppervlakte voor specifieke ziekteverwekkers en meer aanbod natuurlijke vijanden voor plaaginsecten).
- De gewasdiversiteit en verschil in doorworteling is voordelig voor stikstofbinding en het vasthouden van uitspoelbare nutriënten, waardoor minder meststoffen nodig zijn.
- Door de ruime en diepe doorworteling van de bodem, worden droge periodes beter doorstaan.
- Geschikt als bodemverbeteraar omdat het bijdraagt aan een betere structuur, koolstofgehalte en bodembiodiversiteit.
- De dichte structuur van het gewas voorkomt het optreden van erosie.

Aandachtspunten:

- Risico dat het ene gewas het andere gaat overwoekeren.
- Zaaien en oogsten van 2 gewassen samen (verschillende zaaidiepte, samen afrijpen, ...) is moeilijker.

Kiekendiefvriendelijk graan

Het graan wordt zo geteeld dat er meerwaarde ontstaat voor de bruine kiekendief. Het weglaten van bestrijdingsmiddelen verhoogt de biodiversiteit in het algemeen én het prooiaanbod voor de bruine kiekendief. Ook een aangepaste zaaidichtheid zal het prooiaanbod verhogen. Zowel de teelt van zomergraan, als de teelt van wintergraan is van belang voor de bruine kiekendief. De bodemgesteldheid en het doel van de teelt bepaalt mee welke teelt het meeste voordeel oplevert voor landbouwer en kiekendief.

Potentieel van kiekendiefvriendelijke graanackers als voedsel- en broedgebied **voor de bruine kiekendief**:

- Zomergranen zijn in het vroege voorjaar een voedselbron voor bijvoorbeeld akkervogels. Door het latere oogsttijdstip dan wintergraan, biedt het zomergraan kansen voor latere of tweede legfels van akkervogels. Akkervogels zijn op hun beurt voedsel voor de bruine kiekendief.
- Wintergranen geven al in het vroege voorjaar dekking en een veilige broedplaats voor eerste legfels van akkervogels en voor de bruine kiekendief.
- Graanvelden bieden het meeste dekking in open landbouwgebied. Ze bieden de beste kansen voor een grotere muizenpopulatie. Een aandachtspunt blijft dat na het verbouwen van het graan het veld doorgaans wordt omgeploegd wat een zware impact kan hebben op de muizenpopulatie. Het behoud van een graanrand die niet wordt geoogst of de aanleg van een gras-kruidentrook omheen het graanveld kan dit opvangen.

Voor de landbouwer (zowel bij akkerbouw, veeteelt, als gemengde bedrijfsvoering) is het verbouwen van granen nuttig in de bedrijfsvoering.

Ervaring van een betrokken landbouwer:
"Spelt is een goede teelt. Gedorst en geplet is het een veilig krachtvoer voor de kalveren."

Kiekendiefvriendelijk telen van graan:

- Het achterwege laten van gewasbestrijdingsmiddelen beperkt de graansoorten die in aanmerking komen tot haver, spelt en triticale. Deze soorten zijn algemeen beter bestand tegen ziekten. Ook laatrijpere rassen zijn aangewezen (zodat niet te snel geoogst wordt en de kans op het uitmaaien van een nest kleiner wordt). Gerst is iets minder geschikt omwille van de vroegere oogst.
- Tussen het zaaien en oogsten moet het graanperceel vrij zijn van bewerkingen, d.w.z. geen gebruik van gewasbeschermingsmiddelen (incl. mechanische onkruidbestrijding) en bemesting. Bemesting voorafgaand aan de teelt is wel van toepassing.
- Om als geschikt foeragegebied te dienen, is het van belang dat de prooidieren de ruimte hebben om zelf hun onderkomen te vinden in het gewas. Een iets lichtere stikstofbemesting kan nuttig zijn om een ijlere stand van het gewas te bekomen. Deze openingen zijn ideaal om te jagen, en mits onderzaai van een kruidenmengsel vormt deze nog een attractievere factor voor de prooidieren.

Aandachtspunten:

- De teelt van zomergraan vormt een groter risico voor onkruiddruk en is op kleiige bodem minder haalbaar.
- Indien toch voor tarwe gekozen wordt, dient men rekening te houden met de beperkte mestgift. Hierdoor zal een lager eiwitgehalte bekomen worden en zal de bakkwaliteit voor brood minder zijn.

spelt © Mico-effect

Deze publicatie werd opgemaakt in het kader van het Interregproject Biogov door de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) in samenwerking met Natuur en Bos van de Vlaamse Overheid (ANB) en Port of Antwerp, partners van Grenspark Groot Saefthinghe. De ervaringen van de landbouwers & overheden zijn opgedaan binnen het Interregproject Grenspark Groot Saefthinghe. Met dank aan ecologisch advies- & studie bureau Mico-effect.

VLAAMSE
LAND
MAATSCHAPPIJ

Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel
Tel. 02 543 72 00
www.vlm.be

AGENTSCHAP
NATUUR & BOS

Interreg
Vlaanderen-Nederland
Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling